



Κάφκα ή η φασματική ενέργεια της γραφής

Μια εμμονική αναγνώστρια του κορυφαίου συγγραφέα, με ημερολόγια, όνειρα και επιστολές να αποτελούν την πρώτη ύλη της «Ερεμνήτριας»

Ο Φραντς Κάφκα περίπου στην ηλικία των 20 ετών



ΤΟΥ ΒΑΡΤ ΣΟΕΤΧΑΕΡΤ

Αρκετά βιβλία του Φάις, άλλοτε μετωπικά άλλοτε υποδόρια, ψηλαφούν, εξερευνούν και εμπλουτίζουν το καφκικό υπόστρωμα της γραφής του – ενδεικτικά μνημονεύω τη νουβέλα «Aegyrius monachus» (Καστανιώτης, 2001) και το μυθιστόρημα «Όπως ποτέ» (Πατάκης, 2019). Στο πρόσφατο μυθιστόρημά του, δεν είναι υπερβολικό να πει κανείς, δαριζόμενος το γνωστό αυτοσχόλιο του Κάφκα για τη «Μεταμόρφωση», πως «δεν είναι εξομολόγηση, αν και κατά κάποιο τρόπο είναι μια αδιακρίσια», όσον αφορά τον βαθμό εγγύτητας της ερευνήτριας με το καφκικό σύμπαν.

Το κάδρο του μυθιστορήματος συγκροτείται από τρία διασταυρούμενα είδη αφηγηματικού λόγου, που παράλληλα καθερφίζουν τις συντεταγμένες του καφκικού έργου: ημερολογιακές εγγραφές, ασυνεχείς σημειώσεις, ακατάσχετη ροπή επιστολών. Η χρήση εναλλασσόμενων αναλογιών είναι οικεία σκηνοθεσία του συγγραφέα – αρχής γενομένης από «Το μέλι και η στάχτη του Θεού» (Πατάκης, 2002). Στην «Ερεμνήτρια», ωστόσο, οι τρεις αυτές συγγραφικές προσεγγίσεις ασπίνουν κάθε φορά την

Το αίσθημα της απειλής, της αποτυχίας και της εγκλεισμού συναντούν τον αυτοσαρκασμό, τη φάρσα, τον στοχασμό

ερευνήτρια (γεννημένη το 1976 και με εμφανή αδυναμία στην υποκριτική τέχνη) ως ενδιάμεση φιγούρα, κάθε φορά με άλλη υπόσταση, διάθεση και μάσκα.

Στο πρώτο, το (πλασματικό) ημερολόγιο, ο Κάφκα μιλά διά αντιπροσώπου, καθώς η ερευνήτρια βρίσκεται εσώκλειστη σ' ένα παρόν που εκτείνεται φασματικά από τον θάνατο (3/6/1924) έως και τη γέννηση (3/7/1883) του ημερολογιογράφου. Αυτή η υπερβατική συνθήκη επικοινωνίας επιτρέπει επιπλέον στον Κάφκα να έρθει σε επαφή, ως αναγνώστης πλέον, με συγγραφείς που ενσωμάτωσαν εκ των υστέρων κωδικές του (Σάμιουελ Μπέκετ, Χάρολντ Πίντερ, Πίτερ Λάνγκε). Πρόκειται για ένα αναπάντεχο τέχνασμα που διασχίζει (γραμματολογικούς και μη) χώρους και χρόνους, ώστε να δώσει δικαίωμα λόγου στον Κάφκα (μέσω της ερευνήτριας) για το έργο τριών εκλεκτών «επιγόνων» του.

Στο «τεφρό σημειωματάριο» η ερευνήτρια εκμυστηρεύεται τις πιο τρομακτικές της φαντασιώσεις – είκοσι πέντε τρόποι για να σκοτώσεις έναν άντρα, εν προκειμένου τον Κάφκα με τον (αφηγηματικό) τρόπο του Κάφκα – ενόσω βρίσκεται κλεισμένη στο λαβυρινθώδες κτίσμα-βιβλιοθήκη που έχουν κατασκευάσει επί σειρά ετών καφκολογούντες μελετητές και μη.

Τέλος, με μια δέσμη επιστολών, η ερευνήτρια απευθύνεται στον νεκρό συγγραφέα, που προσφωνείται «Κύριος Κ.», όχι με την τυπικότητα ευγένειας αλλά με ένα μείγμα αφοσίωσης, οικειότητας, αναγνωστικής περιέργειας και δοκιμαχικής πειθαρχίας. Ο Φάις δανειζεται ξανά το τριαδικό σχήμα που δοκίμασε τόσο ανάγλυφα και στην «Ελληνική αίτηνια» (Πατάκης, 2004) με την «ατέλειωτην επιστολή» του «Αναγνώστη» στον Γεώργιο Μ. Βιζυηνό. Όπως σ' εκείνη την

πλάγια «αυτοβιογραφία ενός άλλου», έτσι κι εδώ έχουμε να κάνουμε με μια επιστολιμαία γραφή, που αμβλύνει τα όρια ανάμεσα στο ίδιο και τον άλλο, στην παρουσία και στην απουσία.

Εφόσον η λογοτεχνία είναι η «τέχνη της μεταφοράς και της αμφισβήτησης», ως σταθούμε στις αποημίσεις της ερευνήτριας για τον Κάφκα αντιστικτικά με τις τροχιές στη γραφή του Φάις, δηλαδή ως μια «θρυμματισμένη και ασυνεχιά πρόζα» μικρής φόρμας, που επιλέγει να μιλήσει «κατοπτρικά ή εξ' αντανάκλασης» για όσα τον στοιχειώνουν ως συγγραφέα εντός και εκτός κειμένου: μια πρόζα που κλίνει περισσότερο στον αναστοχασμό της «διαδικασίας γραφής» παρά στην «περατωμένη μυθολογία μιας ιστορίας» με αρχή, μέσο και τέλος.

Απειλή και φάρσα

Πού εντοπίζουμε λοιπόν τον «Κάφκα» του Φάις; Στις «μικρότερες ιστορίες (νουβέλες/αφηγήματα/διηγήματα) αλλά και στις μικροσκοπικές ή ακαριαίες (αφορισμοί/παραβολές)», μας λέει η ερευνήτρια. Εκεί, δηλαδή, που η μελαγχολία του Φάις, το αίσθημα της απειλής, της αποτυχίας και του εγκλεισμού συναντούν τον αυτοσαρκασμό, τη φάρσα, τον στοχασμό. Κάπως έτσι «το γιατί γράφω μετακλιμάται στην ερώτηση *πώς γράφω*» και φανερώνει την κρίση «διαδικασία μετουσίωσης του πένθους σε κάτι λιγότερο τραυματικό και σκοτεινό». Στην τελευταία επιστολή η ερευνήτρια προσθέτει, σχεδόν εκμυστηρευτικά: «Σας χρωστώ πολλά. Θα περιοριστώ στο δεσπόζον. [...] Το να γράφεις ότι δεν μπορείς να γράψεις είναι ίσως ο μόνος τρόπος να γράφεις».

Τα τρία αυτά αναλόγια (στρατηγικές και ερμηνευτικές) επιδιώκουν να αναρέσουν την αίσθηση της απουσίας, της απόστασης, του ανέφικτου μιας, εκ των πραγμάτων, αδιανόητης επαφής. Κάποιες φορές, το κείμενο μας παρασύρει σε μια οικειοθελή αυταπάτη, όπως λ.χ. στη δέκατη πέμπτη επιστολή, όπου τίθεται το «λεπτό ζήτημα [...] αν αυτά τα γράμματα φτάνουν στα χέρια» του σιωπλιού παραλήπτη, άλλοτε φλερτάρει με το ενδεχόμενο όλμ αυτή η επιστολογραφία «να υπάρχει μόνο μέσα στο κεφάλι» της ερευνήτριας. Σε κάθε περίπτωση, όσο φασματική κι αν είναι η ενέργεια της γραφής, όσο «ανορθολογικά και αντιεπιστημονικά» είναι τα «εργαλεία» που επέλεξε η ηρωίδα του για να πλησιάσει τον Κάφκα, οι πραγματολογικές «σημειώσεις» της στο τέλος του βιβλίου (που φανερώνουν ενδεχέλη μελέτη από τον Φάις) καταδεικνύουν σ' αυτό το μυθιστόρημα πως το μεθοδικό συναντά αβίαστα το επανοημένο και το ονειρικό.

Αναμφίβολα, η «Ερεμνήτρια» είναι σημείο αναφοράς όχι μόνο για το πεζογραφικό έργο του Φάις, αλλά και για την ευρύτερη πρόκληση και καταπόνηση του εμπληματικού τεσχοεβραίου συγγραφέα.

Ο Bart Soethaert είναι επισκέπτης καθηγητής στην Εξορα Νεοελληνικών Σπουδών του Ελευθέριου Πανεπιστημίου του Βερολίνου



Μισέλ Φάις
Η ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ
Εκδόσεις Πατάκης, 2020, σελ. 270
Τιμή: 15,50 ευρώ